

ივერიის

თარიღი	ბაზილი	ლიტრა	ბაზილი	ლიტრა
11	10	6	6	6
12	9 50	5	5	5 50
10	8 75	4	4	4 75
9	8	3	3	3 50
8	7 50	2	2	2 75
7	6 25	1	1	1 50

ცალკე ნომერი — ერთი შურა

გაზეთის დასაყვამად და ყოველ განცხადებას დასაყვამად უნდა მიმართოს: თითონ რედაქციის კუთხით, ავტორის ქვეშ, ან, ვინაშისთვის გველთ პირდაპირ, თვ. გრუზინის სახელზე, წერა-კითხვის განყოფილება საზოგადოების განცხადებებს სათავედ ახარო ბანის სახელზე დასახლის ქუჩაზე.

ფსიკ განცხადებას: ჩვეულებრივ, სტრიქონი რვა კაპიტა.

1877—1889

საბაღიტიკო და საღიტიკოთა გაზეთი

1877—1889

რედაქციისგან

„ივერიის“ რედაქცია ბაღიტიკო კუთხით, ავტორის ქვეშ, თ. ვარა-ნკოვის ძეგლის პირდაპირ, თ. გრუ-ზინისკის სახელზე, იქ, სადაც წინა-ნაღ მოპირებულ-სასამართლოს შესა-მე განყოფილება იმყოფებოდა და ამ-ჟამად ბნ მრეველიშვილის პანსონი იმყოფება.

ტფილისის საზარსა“
სამბათს, 1 ავგისტოს,
გამართული იქნება
მართული წარმოცობა
მონაწილეობას მიიღებენ: ქ-ნი სა-
ფაროცისა, ავლოცისა; ბ-ნი აბაშიძე,
კვაჭავაძე, გუნი და სხვ.
დასაწყისი 9 საათზე

ტფილისის გუბერნიის სახალხო სკოლების მასწავლებელთა ყოფი-
მდგომარეობაზე ნუთი-ქვისის წილის
წინადადებაზე შეკვიდილიან ვთქვით,
სწორედ რომ მასტრინდი იყო.
მართალია, ისინი უწოდო და სა-
სტიკეთო შრომის ფსიკ, როგორც
დღეს, არც მამინ იყო საგნო, რის
გამოც უკვე გვარს გავრცელები-
და განსაცდელს იტანდნენ ხოლ-
მე, მაგრამ მამინ რაც ეძლეოდათ,
სადაც და თავ-თავის დროს უნდა
მაინც ეძლეოდათ. ამიტომ წინადადე-
გამოანგარიშებ უფრო ჰქონდათ თავი-
სი შეიშავა-განსაცდელი და იმის
კვალობაზე სტოგორობდნენ. იმათი
საგამოგართო ფული მამინ იყრებო-
ბოდა სოფლებში სხვა-და-სხვა სა-
ხელმწიფო გადასახადთან, ესრედ

წოდებულ „ფოსტის ფულით“
ერთად, შექვიდილიან ხაზინებში თავ-
თავს დროს უნდა აქედან უკვე
თივე ეძლეოდათ მასწავლებლებს.
თუნდაც სკოლის ფული არ შე-
ტანათ ხაზინაში თავის დროს უნდა,
ან დახარჯათ წილის დამფუძვლად,
მასწავლებლებს მინც ხაზინა აძ-
ლევდა სესხად სხვა წყაროებთან
ჯამაგირებს, ვიდრე სკოლის ფუ-
ლი შემოვიდა.

შემდეგ საერთო სკოლათა მთავ-
რობამ მიიღო მხედველობაში ისიც,
რომ მასწავლებლები რამდენსავე
დღეს ანდომებენ მოგზაურობას
ჯამაგირის მისაღებად, რის გამოც
თავიანთს საქმეს სხედებიან. ამი-
ტომ მთავრობის განკარგულებით
და ბრძანებით, მასწავლებლებს
ილა ადგილობრივ უკუხანძრად ჯა-
მაგირებს ჩაურთების ხელით, ასე
რომ მასწავლებლებს ჯამაგირის-
თვის მოგზაურობა აღარ სჭირ-
დებოდა.

შემდეგ, მართალია, ადგილობ-
რივ ადრე გვხვდებოდა ჯამაგი-
რი, მაგრამ მინც გააფრთხილებული
იყო იმისი ადგმა. მასწავლებლის
თვითნებურად ერთ-ერთს მოხელეს ჰქონ-
და მინდობილი ჯამაგირების მი-
ღება უკვე მასწავლებელთათვის,
რომელნიც უკვე ითვებოდა, კვირ-
სეულ დღეებშიცავე, ადგილობრივ
დღეს ანდომებდა, რა დროსაც უნ-
დადნენ. ასე რაგანადა იყო დუ-
ნებუდი ჯამაგირების საქმე დღე-
მდე, დღეს-კი სხვა მასწავლებლისა-
კი რა მოგზაურობით და გარის მასწავ-
ლებლის მასწავლებლებს ძალიან ცუდადა
შესაბრაალის მდგომარეობაში არი-
ნ ჩავარდნილნი. სკოლის ფუ-

დღებს სახელმწიფო გარდასახდა-
თან ერთად აღარა ჰქონდა და სო-
ფლის საზოგადოებამ ეს ფულები
„წვირდებინა ხარჯებში“, ე. ი. ჩა-
დებინა, მუწერის, მოხელეების და
სხვ. ფულებში შერიცხა და როცა
თავიანთი ქვიფია, მამინ მოჰყრდნენ.
ამისათვის მასწავლებლები რამდენ-
ნიმე თვე სხედან უკუამაგრობად
და ვარდებიან ვაჭრებში. მართალია,
როგორც ბ-ნი დირექტორი, ისე
მასწავლებლის უფროსი ათას განკარგუ-
ლებას ახდენენ, მაგრამ სოფლებ-
დები დღეს-სგაღიანობაში ატარე-
ბენ თვეებს და არ ენადვებოდნენ
მასწავლებლის გავრცელებს. მით-
ხვედა თითონ წარმოადგინოს,
შეუძლიან თუ არა უკვლავ გავრ-
ცელებს მასწავლებლებს საქმეს რომ
დაეხმარებინათ და შერჩეს მას-
წავლებლობას. ამის შესახებ ბევრი
დასაბრუნო არ არის საჭიროა, რად-
განაც ეს მეტად აშკარაა და რამ-
დენჯერმე გავრცელებს უკვლავ ბა-
სისი. რა გეგმებია ამ ჩვენს გაჭი-
რებულს მასწავლებლებს? გარე
იქნება ეს ასალი წესი ჯამაგირის
მაკრეფის გასუქება, ვითარცა გა-
მოუდგარი, როგორც ეს გამოც-
დილობა გვიჩვენებს, და ძველს და-
უბრუნდნენ, მაგრამ სა-ამ ეს მოს-
დებოდა, მასწავლებლებს ბევრი
მეტი დღე დაეძგებოთ, ამ ქადა
იმაზე უნდა ვიზრუნოთ, რომ რა-
განაძე შევამოკიდოთ ამ ასალის წე-
სის უფარგისობა, სოფლის მოხე-
დები რომ რევიანი და გავბე-
დოთ კაცები გვეყვანს, გიჟდნენ არა გვი-
მას-ლა, მაგრამ, როგორც მოაქ-
სნებობთ, ჩვენი მოხელეები სკო-
ლის საქმეს არაფრად დაიძებნენ

და უფრო თავიანთს ჯიბეს შესცე-
რის. იმათი გულ-გრილობა და
დაუდევრობა სწორედ რომ შუა
სათავეთი ჰქვამდას უკვე სასქეს
და სხვათა შორის სწავლება-განათლე-
ბის საქმესაც; რაგი სწავლება-განათ-
ლებების საქმისათვის არა ზრუნვენ,
აშკარაა, რომ არც მასწავლებლის
გავრცელებას დეძებენ. ამიტომ გარ-
გი იქნება, გვერდობა, რომელსაც
ეკრავინ სტანჯველი და განსაც-
დელი გამოუვლია უფარგის მოხე-
დების წყალობით, იმ ხზნს და-
დგეს, რომ სოფლის მოხელეებ,
მამასახლისად, გონიერი, პატიო-
სანი და, თუ შეიძლება, ნასწავლი
კაცის სწავლობა. ამ გვარი კაცი სკო-
ლასაც მიჰქვამდას და სხვა საქმე-
საც. ჩვენს დასაბრუნოდა, ეს აზრი
უკვე დატრიალდა გვერდობაში და
აქ-იქ, როგორც მოგვხვდნებათ,
გიჟდნენ ირჩევენ მოხელეებზე ნა-
დვალად კაცებს. ამ გვარი მაკალი-
თები თუ განმირად, სკოლაზე და
მასწავლებლებზე სულს მოიპოუ-
ნებენ.

ასალი ამბავი

ლდეს, ბირველ მარიამობის
თვის, ამირ-კაქასის რევის გზა გა-
დავიდა ხაზინის ხელში. ხალხში ეო-
ლასაც გაუფრცხვლებია ხმა, ვითომ
რობი დღე მქონდა უნდა ატარონ
კონის გზით ხალხით, მაგრამ ეს ხმა
ყოველად უსაფუძვლოა.

ამ ქადა ტფილისში იმყოფე-
ბა პრაფსორი პეტრებურგის უნი-
ვერსიტეტისა ბ-ნი კონდაკოვი პრა-

ფალსუმი

ბატონ-ჟამბა საპარტელოვო
რუსეთთან შეერთებადის.
გულწინა მატყუარაობის პრაფსორი ი. ლ.
ოქროსმწიფიშვილი.

კანონ-მდებლობა და ჩვეულება 1)
აძლევდა ყმს ბევრს გარანტიას, თავ-
დებობის სახეობებს, რომ ყმის კან-
ონებმა, ქონება და პარტი პრა-
ნით დატულია და განსაზღვრულია
მოთხოვნილება ბატონისა ყმისაგან.
სტორებმა ჰუმანურ და ბრწყინვალე
მხარეს ვახტანგის სამართლის პირი
უბრუნა, თავ დაუტყრელმა თით-ნე-
ბობამ შემესრა კაცობრიული შენე-
რულობა ყმის შესახებ, გაავრცელა
უყარონა დამოკიდებულება ბატონთან
და ყმთან შორის და შვიი დღე და-
უყარა. ამ თანდათანობით გაუქმებას

ვახტანგის რეფორმის უყეთესი ნა-
წილისა ხელი შეუწყო თითი გამო-
ყოველმას თვისებამ კანონებისა,
კანონების მუხლთა ერთმანეთთან შე-
უდრებლობამ და ერთმანეთის ვაბა-
თობებამ, როგორც სულ ყველა კო-
დექსის იმე ვახტანგის სამართლის
წიგნს, ისე შეუძლია, მეტადრე იმ
დროს, წინ-მხედველობით მიეცა ყვე-
ლა შემთხვევისათვის ჯეროვანი ახსნა
და განაწილება, ამას თითი განათლე-
ბული მეფე ჰგანობდა და ამიტომ წი-
ნასიტყვაობაში პირდაპირ აღიარებს,
რომ „წიგნი ასე არ დამიწერია, არც
იწერებოდა, რომ არა ადლებს, რა-იგერი ასე-
თი სანიჭრები არის და მოვა, რომ ზოგი
ეგრ მოვიგონებ და არც მისწვდნის
კაცის გონება, ვინც მიხედეს ჩასმე,
მოგვიჩინოს, ჩაურთოს და ჩასწეროს.“
კარგსა და მართლსა იქს. „ჟგრობა“
კი საეკეთა და „აეა“-კი ბევრი მიზეზ-
თა ვახტანგის კანონებს. ამას თვალ-
საჩინოდ გამოტყუებენ „ჩვეულებანი,
შემოტანილნი კარტელოთ მეფეთა
დროს“.

სტორებმა და პრაქტიკამ დიდი-
და მისცა ბატონს ყმებზე: იგი გამოე-
და ყმის პიროვნებზე, ქონებასა და
შრომაზე. კანონ-მდებლობა ხშირად
აიწყებდებოდათ, როცა პრაქტიკა იმის

შეგლას ითხოვდა, მთ შუა შემერ-
თებელი მფი გაწვდა და საგნობ-
ლოდ შორს დაჩრქნენ ერთმანეთზე
კანონი და ცხოვრება. ვახტანგის კა-
ნონით, ბატონს არ შეეძლო ის, რაც
მიანიდა შემდეგ ჩვეულებამ. გაეცლია
ლოარი შესადაოვლად, რის უფლები
ცდილია ბატონს „სამართლით“ და
რის შემწე იყო იგი პრაქტიკულს
სტორებმაში.

1) ვახტანგ მეფის დადგინებით, ბა-
ტონს მიეძღა უფლება ყმის დაზინე-
ბისა, ანუ დატუქსება. ჩვეულებებმა
არ აკმაია ეს იტრინდექია და მის-
ცა მას ნება ყმის ჯიბით ცემისა.)

2) ვახტანგმა დააწესა ზომა, დას-
ლა მასწავლირი ყმის სამსახურისა ბა-
ტონის წინაშე და უკმადალად შეე-
წებებინა გლენი გარდამეტებულის
სამსახური. სტორებმა კი გლენს იმე
გაუქრა სიცოცხლე ბატონის ხელში
შებუთულს, რომ შეღავათსა და თა-
ვისუფლოდ ამოსუთქვას ცხებდა სხვის
მამულში ან და მიყოს და ეკველისი
მფარველობის ქვეშ.)

4) კანონით ტყეობისაგან თავის
მეკადნიერებით გამოპარული ტყვე გა-
ნაზღებდებოდა. ჩვეულებამ ესეც ბატო-
ნის ნება-ყოფილობაზე მიადგა; სავ-
მარის იყო ერთი კვირა გავტარები-
ნა აზატ ყმის ბატონის მამულში, რომ
თარბობდა დაეკარგა და სამუდამო
ყმად დაჩრქნილიყო. თითი გააპატ-
რულს, ტყეობისაგან დაბრუნებულს
ბატონი არ ანებებდა შეილებს და
მხოლოდ ცოლით შეეძლო ყმა წა-
სულიყო, სავა წნებად.)

4) ბატონს არ შეეძლო აეკრძალა
ყმისთვის ვალსება ცრითის ბატონის-
მად ცხოვრებაში. (სტორებმა-კი
აქაც მეტრე ცარიულზე დასვა და ვა-
დასელის ნება მოუსპო. მეათე ნოტა
რუსეთსა და საქართველოს შორის
დებულ ტრაქტატის ამის შესა-
მად გავსუყვებს შედგეს: „ესრედვე ყო-
ველ გლენთათვის საქართველოსთა,
რომელთაც იმყოფებინა საქართვე-
ლოსა შინა თვისსა მებატონესასა, რო-
მელთაც გლენი იგი ძველადვე მუ

ნებუროთა სჯულთა ვერა განშორ-
დებინა ესრედ, რათა იგინი აუყარ-
ნენ მისგან და მივიდნენ მეორესად-
ნი“.)

5) ეკლესია უკმადალად ყმის ვა-
ცილ-გამოსყდებს, ადგამ-მეცემობის საე-
და ვალსობა, პარტუტყად, უსულო
ნიეთით ვარსკკვევსა) (res); სტო-
რებმა არც აქ დაინდო ყმა და ვა-
თანაწერია იგი პარტუტყთან. მეოთხო-
მეტე ნოტა მოხსენებულს ტრაქტა-
ტისა გავსუყვებს შესანიშნავ ქნობას:
„ესრედვე ვიდრე ამ დროდვე იყო სა-
ქართველოსა შინა ჩვეულებამ, რომ-
მელ შესუქურნი მებატონენი გლენთა-
თვისთა მივიდნენ პონ, როგორ, რადეს-
საც ანუგადა და ამითვის არა კე-
თილ-ნებულ იქნებინა, რომელ
ესე ვითარი მყოფდებოდა აწ დაყვე-
ბული იქნას და ეგრძანოსთ რა-
თა ვასყლოდ არ სხვა გვარ, თუ
არ სასლულოობით და უსრების მა-

*) იხ. „ივერიის“, № 148, 150, 152, 154 და 155.
1) ჩვენი კანონები, Рус. Правда, შიშა და Lex Salica-ში ხშირად შეხედვით ასეთს შესდეს, რომელთაც ყოველ შემთხვევის ხა-სითი აქვს, და შემდეგ განმარტებულან.
2) ვახტანგის კანონები, § 98 და Общай, § 71. ცემი რაიველი, შუამოს ხალხის კინ დასაბრუნო, ამასა ხროვნილყოთა იგი დრო არასა ათავრებოთ, „კაცთა-დასაბრუნო?“ და შუა-საგანად, § 52. ცემი ხშირად სიკვდილად დას იცადნენ, Кр. Пр., 24.
3) ვახტ. კან., § 201 და Кр. Пр., 29.
4) ვახტ. კან., § 199, 200 და 202.
5) სანიჭარი ქრციაშვილის გადაშტეტულ სამ სასურის გამო ბატონისთვის, იხ. კოდექსი 49, 54; Церк. ужд., 35.
6) Кр. гр., 77 და Общай, 62.
7) ვახტ. კან., § 199, 200 და 202.

ქვეც-კი ასტრინდობდა ამ ქალის ცოდვით. ორი ღღე და ღღე განუწყვეტლავი ყვიროდა ეს საკოდავი. თურმე ამ ბავშვს პატარაობისასვე დახვარებულა მშობლები და ამ უბედურმა მამიდამ ვაზარდა. ჯერ ვაზარდილობდა მერე მისწულს დაკარგა და სამწუხაროა ქენობდა, ყველა ადელიდა წარმოიდგენს.

* * * **იქიდაძე:** მეზილეების ქუჩაში კაცს არ გავფელბა, ისეთი უსუფთაობადა. მთელს აქუჩიო მობაძო წესისა, სახაბროს და სხვა ხილუელობის ნათალებით არის დავარუებული. ამ ნათალებს იმდენი ბუბი ახევიდა, რომ იმთავან ყურთა სმენა არ არის. ქუჩის ყმაწვილებიკ მოდიან აქ და ზაზაიანთა შეტყვევან ამ ნათალებს, მისალოდნელია, რომ ამ ნათაობა რამე ავადმყოფობა გავრდეს, და ამიტომ ვიციკ ჯერ არს, საჭიროა მი-აქციოს ჯერვადანი ყურადღება.

* * * **გოგან:** ამ ცოტა ხანებში გორაში კინტრების რიკებმა იმდენად იმატა, რომ გავთვლიათ, ვგონებთ კომლუე ერთი კინტრ მოვიდეს. ეს ვაქ-ბატონები ისე წაივდენ თაჟს, რომ გორის სასიეროა ბაღში გამწვლე-ვაბომეღელით გზას-კი არ აძლევენ და მუკლუგუნებსა სცემენ. ბალიდავან რომ ხაზმა დაიშობდა, მოედნებანი მთელ ქალაქს და კაცს იმითის შიშით ევლარ გავუწოთ. მაგრამ კინტრებიც არა გავაბტყუნოთ, ქართული არაწაღა: * მგლის მგლობა ერთქე და ტუ-რამაქი ქვეყანა ამაგადგოვა, ამთხედ უარეს სხებში სწილან, რომლებსაც არამც თუ არ ეყოფინათ ამისთანა საქმის ზნაწა, არამედ ერთის ღიბის საეაღზე უნდა ცრიდონ ამისთანა შემთხვევას.

ამ ცოტა ხანებში ერთი კიდევ ფრიად საყურადღებო ამბავი ხდება. ეს ერთი კვირაზე მეტია, რაც ყო-ველ ღამე გორის ერთს უბანში, სა-ხელოდობრივ რუს-უბანში, ქვის სრო-ლა იმართება ღამის ათ საათიდან და გრძელდება გათენებამდე. ვინ არის, ვინ იმართებს ქვას? ეს არაფერ იცის. მხოლოდ ამბობენ, რომ ქვეს სახა-

სწავლებლო *გმინარისი შხრილგან ისყიანოა. ეჭვი აქეთ, ვითომ სმხი-ნარისი შგირდები წაღიან და საქმესა-ო. მაგრამ, როგორც ნამდვილად ვიცი, ეს ცილის წაქებაა. გამოსროლო ქვეით ამტკივრებ ფანჯრების მიწებს და თეთი მტკივრებულსა ახევიდნენ ხოლმე, ერთს მანდილისანს, თა-ვის ბანის ღრას, გამოსროლო მხი-კრამის ნატებსა კინდამ თაჟი გაუ-ტეხა. ერთს ხარახის ცოლს მოხე-და ბეჭეტში და კინდამ იმსხვირვლა სა-ხაროა ქალი. ერთხელ ყმაწვილი გო-გობედი დაიარს უკანდენ, ან ღრს უ-ყვად ზუზუნით წაშვიდა ვეყერ-თელი ქვა. ხალხი ზოგი ჩამოეცალა, მაგრამ მოხედა დაიარს, მედარისე დაიარ ხელიდან დაეარდა, დაიარ ვასქ-და, მიხედა კიდევ მეორე ქვას, და-იმსხვიდა და ნაწილები ქვისა აქე-ოიით სახლს ეცა. ამ ვარგებობამ ისე შეაშოთა ზოგიერთი ცოლ-ში-გინდანი კაცი, რომ ჰეჭკობენ ღრე-ვით სადმე გადასახლდნენ. ხეშობსენ-ბუღოს ხარახის ცოლის ქმარმა რომ შეიტყო ეს ამბავი, იშოვნა რამდენიმე მარგუე ბიჭი, შეიარაღდა და ერთი და მე თათის შეწვევით თურთ იძვე ახლო-მახლო ქალაქის გარეთ უყარაოლა ქვის მსროლოდა, რომ იქნება სადმე ბა-ლებში იყენენ დამაშულნიო, მაგრამ ვერაფერ იპოვნა. ბეგრს ამისთანა ლო-ნისებებს ამხარობს შევიწროებული ხალხი, მაგრამ ვერას გზით ვერ აღ-მოაუწინებთ დაწაშვებით.

კარგი იქნება პოლიციამ შესაბამე-ლონისებება იმართოს და არ დასტო-ვის ეს საქმე უყურადღებოდ, რა-ნად შვიდლებს ეს ქვა-სროლია რა-ნად იქამდე გავიდნენ თაჟს, რომ იმათმა საქციელმა იმსხვირვლოს ენე-ვი. კიდევ მაღლობა ღმერთს, რომ ჯერ არაფერი ცოდავს არ დატრიალებუ-ლა, ჩვენ ერთ-მორწმუნე კელიან დე-დაკაცებს, რომლებიც გამოსხდებიან ხოლმე თათთან სახლების წინ გჯუფ-გჯუფდენ და გამწვლე-ვაბომეღელს ახა-ლებს და ჰყოლვენ, თურმე შემდე-გი აზრი დაუსკენით; სადაც ჯარის კაცების ბანაკია, ის ადგილიც ემ-საყვებისა, კულიანებისა, ქაქებისა

და ალების საბუღაროა და ესეა, რადან ჯარისკაცები დადგნენ, კუ-ლიანები აიშალნენ, ქალაქს მიედგნენ და ხალხს მოსვენებას არ აძლევენო, ნათე უკლანდი დედაკაცი რა კვე-ანები ყოვილიან!

* * * **სოფ. ხორგა:** 23 წარსულის თთი-ც საყურადღებო და სასოარო იქნე-და ჩვენთვის ამ დღეს, სამის წლის შე-დეგ, ხანელები ევლისნით ქართულს წაშობადეს. ქართულის სტენის მო-ყვარეთ, რომელთაც განზახავა აქეთ შემდგემაკ გავემართონ ქართული წარმოდგენები და ზოგადე სალიტე-რატურა საღამოებიც, წარმოადგინენ (ბათუმიში) ბან ა. ცუგარელის და ადლია ქორწილს შემდეგ, ბან ა. მოხარბიძისა. წარმოადგენან საზო-გალოდ ჩინებულად ჩაიარა, რიგინად ითამაშა ბან წერ-მა. ქნ ლორ-თქიფინიძის (თალიკი) კოხტად თა-რა ზამბოდა და ლამაზადე მღეროდა. აგრეთვე კარგად ითამაშობდა ქნ ქი-ქობისა, ბანმა ს. გოგოლაშვილი ჩი-ნებულად დაგვიჩაბა ახარებულის კუ-ლისა და მოქალაქობის პატრონი ა. გა-ლუსხა. ხოლო სამწუხარო იყო, რომ წარმოდგენას დაესწრო ცოტა მაყურებელი საზოგადოება. სულ 50-60 კაცი და ქალი დაესწრო, უმეტესი ნაწილი-კი ჩვენის ინტე-ლიგენციის არა სწინა. ენახეთ, რომ საღამო ექმს ჩენი სალა-ქო მოდენი ჩვეულებრივად მოიქა-ნა და მამაკაცადენი. ყველანი მო-რთულიყენენ „სადღესასწაულო ტა-ნისმოსებით“. ამ დალოცოლი-შე-ი-ლებს (ხოციერების) არც ბელიში აქ-ლდათ და, ვგონებ, აღარც მუთაქები, აფეხუწთ კაბები, მოყვებუწთ ფრ-ადე და... სხვა-კი არა იფიქროთ, რ-ისმად უტოა ფრახები (თუქცა-და უტვილით ცხოვრების გეგმა ისე ეს-მით, როგორც თქვენს უფიქრობს მონას, ამ სტრიკოების დაქვერს, ჩი-ნური), მაგრამ იმთავანი წარმოდგენაზე არც ერთი არ ვაკაქვებოდა. ამითა გულგრილობამ ქართულის სტენის მოყვარეთა ხალხის არ დაუკარგა და, დღეს თუ ხვალ, იმედია, კვლავ გა-იმართება ახალი წარმოდგენა.

* * * **სოფ. ხორგა** (სტედილის მას-რა) ჩვენ, სორგელებს, მარსნდელ სი-მინდის ფრის დაკლებზე სიბილით და წელს ვგონებთ სარო ძლიოს-ლა მოგვივლეს, თუკი ადღარი კიდევ გავ-რჩელო. მთელი ორი თთი, 15 მაი-სიდან დაწყებული 15 ივლისამდე სა-შინელი ცუდა ადრები იყო. ან კო-კიბრული წვიმა მოდიოდა, ან არა-და კი მუდამ მაღრმულული იყო. ამ მუდამ წვიმას გვეწყობოდა. ნათესი მინდრები და ყანები ძალიან გაუფ-ქა, ერთობ ზაღამი მოიჭრა და მი-სავალს ცუდი პირი უქანს.

* * * **იქიდაძე:** არა ერთხელ ყო-ვილა ვახზე იფერიაში* დაბეჭდილი საჩივარი გზის უქარლობაზე და ჩვენს ვაჭარებულს მდგომარეობაზე ამის გა-მო. აგრეთვე იქცა იყო მოხსენებელი, რომ დაბა ზობიდან ჩვენის სოფლის სასამართლომდე (შეიღე ვერსია) შა-რაგზა ვაყეთეს მთავრობისა გე-ნერალუნიითაო. ესლა ბან მახარის უფროსის განკარგულებით სასამართ-ლოდან ქ. ქუთეფამდე (შეის ზღვის პირამდე) ვაყეთე იგივე შარა გზა, რის განამოც გამოგზავნიდ იქნა გზის ზედა-ხედელო, რომელსაც აღნიშნა გზის გასაყვანი ადგილები. მაგრამ ჰქედეთ უმეტრებსა და უფუნურებს! ამ ფრიად კეთილსა და სასარგებლო საქმესც მოწინააღმდეგენი გამოუწინდნენ, რ-ომელთაგან ვიხსენებ ჩვენს გზა არ გე-ნერალს და სასამართლო საქმესც მოწინააღმდეგენი გამოუწინდნენ, რ-ომელთაგან ვიხსენებ ჩვენს გზა არ გე-ნერალს. ნეტავ რად არ ასტოვო, რომ ზამთრობით ტლაბო-ტლახის მორე-ვი ირჩობან? ნუ თუ იმას ჰეჭკობ-და, რომ ეტაა ზაფხულში, გვჩი-რებამხარია და ზამთარს-კი ევილი მოყვარობილითაო.

* * * **29 მაიათვეს ქალაქის ექიმის რუ-დესკომ დათავალიერ ქალაქის დეკანოზი, სას-ტურქოების, ფურხანის, რძისა და სოჯულისა-ნის დეკანოზი და აღმართანი ერთი ფუიცი დად გამომცემარი პუი.**

* * * **იხვე დღეს მტკვარში დაიარო ბანა-ბის დროს ვილც კაცი, რომლის ვინაობა ვერ ვერ შეუტყობია. ვკანძ უბოხიან და სამეფო-დღესში გუნებუნი.**

* * * **იხვე დღეს „ღროჯა“ № 145 ბუ-ბისი დადგინებანი ყმის შესახებ. ერ-თი მიხელი უარ-ჰყოფდა იმას, რაც მეორე ადგენდა: ერთი ამბობდა, რომ ყმის ყველა ბატონისა არის*, მეო-რე აძლევდა ყმას მესველიდების უფ-ლებას, სკიდევ-გასაყვანის მონაწი-ლეობის მიღების ნებას: აჯევილის ბატონი ყმა არა ჰკარგავდა მამულს; ყმის მესველეს ვადეკეცელო და მამის საჩურო-საბადებელი იმ პირობით, რომ ბატონისთვის სამსახური ვაქცელო 11). თითი ჩვეულება არ ართმევდა ყმას მამაკე ქონებას, თმცა ხელს ადე-ბინებდა უქრავ მამულზედ, თუნდა იგი შექმნილი ყოფილიყო საყურად-ყმის ოჯახით. ერთი მსოფი უმხანდა ბა-ტონებს, ყმა არ შეეჭვირებინათ ბა-ტონის გადასახადით, მეორე-კი, დამე-არებელი ჩვეულებამდე და კანონად არ მიღებული, ყმის გასაყვანის ნება-საც აძლევდა 12).**

ამ ვაგო-უ-კეველმა კანონ-მდებ-ლობამ მისცა საშუალება ბატონებს ეთხევათ სამართალი თათინთვის სა-სარგებლო მუქლო ძალით. თთი ვახტანგმა იცნა საჭიროდ მიეცა ნება ემხართა სამართლის კანონები სურ-ვილისამებრ, ხოლო ცსეცა ჰსენათ,

ამ ვაგო-უ-კეველმა კანონ-მდებ-ლობამ მისცა საშუალება ბატონებს ეთხევათ სამართალი თათინთვის სა-სარგებლო მუქლო ძალით. თთი ვახტანგმა იცნა საჭიროდ მიეცა ნება ემხართა სამართლის კანონები სურ-ვილისამებრ, ხოლო ცსეცა ჰსენათ,

ვახტანგი სცილობდა ყმისთვის პო-რტიკული უფლება მინც მინებუქმინა და იმის ნებაზედ დეყენებინა მოახ-ლედ წაქეა 11). ჩვეულებამ არც ცი უფლებად მოაკლდა ბატონს. ბატო-ნები მხმარობდნენ ძალას არამც თუ მათ თათისუფლებზე და ძალიად მი-ყვდეთ მოსამსახურე ყმის ცოლი და ქალი, არამედ იმითი ვარყენილობა იქამდის მიდიოდა, რომ ძალას ხმარო-ბდნენ იმის დედაკაცის ნაწესზედ, იმით წმინდა ღირსებზე 12). პეტრია-შვილის ორი გოგო მოიტაცა მოას-ლელ ანდრონიკეშვილმა და პატრიე აპყრა ძალდატანებით უბედულის გო-გოს 13). შერთილი სიმტკიცე გლებებში ბა იქამდის მიდიოდა, რომ მსუენდა ბატონებს ხმარად არა ნებდებოდნენ და არჩედნენ სიყვდილს ქალობის შებ-აღლებს. მრეკელის ქალი მესამე საქ-რფულობად ვადეკეცელო, როცა თაქ-თაქი შეიღმა შეიტყუა ვასუბატორებ-ლად 14).

7) კანონმა მისცა პიროვნული უფ-ლებე ვაღებს, ბატონს აუკრძალა ძა-ლის ხმარება ჩვეულებამ, თუნდ ყმა ყვლამდის მართალიყოფილიყო, ა.

8) კანონმა მისცა ქონებრივი უფ-ლებე, ცხოვრებამ ეუქ დადგინებდა გახად და ვაღებს საჩიროდ ბატონს სურვილისამებრ გემრიელი ლეკმა მო-უქრა კანონისავე ძალით: ყმისა ყვე-ლა ბატონისა არის 15).

საკანონადეს სწინს, როგორც ვაღებ-რუნდ და აღმოუფერა კეთილი მხარე ვახტანგის კანონმდებლობისა, ჰუმანი-ური კვალი იმის ცხოვრებში ვერა-მეკრუტებდა, მერე ვაჭკრა და ყმა ჩა-ველა, მოექცა ბატონის განუთიხ-ველ ტრიაზიში, განუსხდებოდა და ბატონადე დაუფლებლმა კანონმდებლო-ბამ ხელი მოუყარა ბატონს, რათა მძიმე უფელი დედოფ გლენისთვის. მესხეთა ერთმანეთის გაბათილებამ ვახ-ტანგის სამართალში წარბაზ ვახტანგის რფურობას და მოღვეურებას სანესტე-შუქი და ვანაპარწყლა საუკეთესო-ლად 16).

შუიღში დაეყვანა სასამართლოდან ვადმდგარს პოლიტიკის გრესპირის. გრესპირის ცო-ტა უფეი დაეყვანა.

* * * **28 მაიათვეს, მერე განყოფილ ქაში ბატონ ტურ-სარქიშვილის დედმამიდას ვა-ჭარა ტურ-მანახლის მოუბრავს სხვა-დასხვა-სიგით და 20 მანეთი აფული. ტურ-მანახლი შეპრობილია.**

* * * **30 მაიათვეს, ვერსე, ოღეს ქმრსე, პოლიტიკის ვადმდგარის ვადმდგარის მამულში, ჩამოიქცა ქურახანის ფარდული, რომლის ქვეშაც ამ დროს ორი ტყენი ეტა. ერთი მთ-კანი ფარდულმა დაიტანა და გეჭვილიტ.**

* * * **30 მაიათვეს ქალაქის ექიმის მთა-ლი მსოფილმა პოლიტიკის თანდასწრებით და-თავალიერ იარყვის ხანარი და ვადმდგარ-ინა საგმელად ეკარგისი და მანქელი 10 ფუიცი (შესა) 4 ფუიცი ოქრო-ვაჭა (პო-მადლორი), 2 ფუიცი თუქვი და 300 სახამარი.**

სხი სიღნაღის პატიკიადე
(წინამართ)

ბეგრს არ ენახებდა ეს ბუნებისაგან უზენად დაჯილდობებული და კეკლუ-ცად შემქული კუთხე ყსკაითა*, რ-ომელიც მართლა რომ ფსა-ა უდლებე-ლი მზარეობდა ჩვენის პატარა სა-ქარციელოსი, ჩემი კალამი ამ ქვეყნის სილიდის აღსაწერად და იმის დღე-ნადელ შგლობა უზაქნისობის დასახატე-რად, რასაკვირვებოდა, სუსტიდა და ამი-ტომ სჯობს თაჟი დაენებო. მე მხო-ლოდ ორიოდ უბეჭდებოდა და ვაკვირ-თ შევერები სიღნაღის მახარის, ანუ წი-ნამხარის სოფლებს და იმის მოკერებ-ლების ყოფა-ცხოვრებას.

ამ ქვეყნის უმთავრესი სამყაული მარტებელი, წმინდა და მსუბუქი ჰევა-სოფლები მაღლობზეა გაშენებული. ამ მაღლობებში თქვენ თვალს გა-დავლემბა მთელი ალბანის ვაგამა-გამობა ხელის გულითი დაცემული, თვალ-გადაუწინდელი ვაქე-მიდამო ხა-ქათალა ჰარ ბელოქანდელ, ხოლო ჩრდი-ლოეთით მისჩანს ცაქსპიონის მთა, რომლის მწვერვლც (კას მიმკვნიანა და რომლიდგანაც მუდამ აუღლებელი აქა-იქ ვაღანტული თოვლი აღმასიეთი სხივებს გესკრთ თვალში. უყურებს ამ დღეგულს სურათს აღმანიან,

ამაობს სუფულდებელი. იგულთ და და ფულს-მოდგენეთ და რომელცა გენებოდა და უმჯობესი გინდესთ, იმით ჰეჭდეთ და მართლეს სამართლ-სა იქმოდეთ 21). ეს სიტყვები ღიბ-ვიეს ხელზედ: „რომელიცა გენე-ბობს და უმჯობესი გინდესთ“ და ის-კი დაიიყუეს, რომ ბრძინე კანონმდ-ბელი ამ სიტყვებს სწერდა იმ ცეი-ლის აზრით რომ არაფერ არ დავს-ავათ უბრალოდ, სამართალი არ დე-ვიწუათ და რაც უჯობდეს საქმეს, ის კანონი მოქმეობთ, რათა მართალსა სამართალს იქმოდეთ“. ბატონს, რა-საკვირვებოდა, რიგინა ეთხებინა სა-მართალი მე-258 ძალით, რომელიც აღიარებდა: „ყმისა ყველა ბატონისა არის“, ეიღერ იმ ცკობრილის და-დგენით, რომელიც ამცქვდა: „ნუ-რა კაცი თათის ყმას ნუ ვაწაწაბებს“ 22).

21) ვახტ. კან. § 201; ჩრ. გრ., 108; Brosset. Introd., 82; შარ. А. Д. Д. М. О. Н. О. В. И. Ч. გვ. 221.
22) ვახტ. კან., შესავალი.

1) შარ. ცხოვრება მუფ გიორგი მე-III. 2. იოსელიანი, გვ. 130.
2) რუსეთში მუქრე დიდმა აკრძალა ეს-სეულად იც ცალმე წყურებას „по скотски“.
3) ჩრ. გრ., 17, 54, 62.
4) ჩრ. გრ., 12; მპო. გრ., 43.
5) მპო. გრ., 45; ჩრ. გრ., 81.
6) ჩრ. გრ., 79.

11) ვახტ. კან., § 203.
12) დასტურდადენი, გვ. 32.
13) ჩრ. გრ., 85.
14) ჩრ. გრ., 79.

15) ვახტ. კან., § 258 და Обичай, 71.
16) ვახტ. კან., § 52; ალბელ, § 78 და ვახტ. კან., § 258. *წარმოვე არაფერი, ცოცხე ჩემი და ჩომოქრებელი, ამისა და-რეფინი. *კეთილ-დადანი?! იღ. *გუშუბი-სა, გვ. 38. შარდარე გერმანულ სწიგინის სიტყვები: Er ist mein, ich mag ihn sieden, oder braten — ის ჩემია, მიზან მო-ვარაზე; მიზან შექმნავა.

20) ვახტ. კან., § 231 და ალბელ, § 78.
21) ალბელ კან., § 77; Обичай, § 72.

აღტაცებით უცემს გულად და მისი ხარბი თვალთი მიანიჭებს ცერა ძღვედა იმის ყურებით. წინაშის სოფლებს თვალ-გადაუწვდელი ენახებოდა აქეს. ეს აუარებელი ენახებები დაბინა შორიდან ტყე ჰგავდა. წელს ენახებებს ძლიერ სამივლითად ესხმა, საგარ-მადღაუ რომ არ მოსდებოდა. თუმცა ვაზებზემაც ადრე დაიწყო ღობა-ბარკი და რჩევა, რომ ხალხს დროითი გამოეწერა ვიზისათვის საქირა წამალი და იარაღი და დროითი გეგმით პატრონებს, ზოგიერთი გულ-შემტკიცებრივად გულ-მოდინდებდა და გებდნენ: «ენახებს ვუწამლოთ, თორემ უშასველოდ დარჩებითო». მაგრამ, არა თუ უფრო გულმობაძე, უმეტეს ნაწილს თავდაზნებულობისა ანა სჯეროდა, თუ ვაზს სატყევერი გაუწვდნა ოდესმე, და თუ გაუწვდნა ვაზი, გაუწვდნა არა სატყევერი, არამედ «ღეთის ნებათა» და განგებულენებითაო. ენახის წამლობაზე რომ ღობა-ბარკი ჩამოეგდოთ, თამაშად ვიხსენებდნენ: «ღეთის წინააღმდეგობა არა ვინ არ შეუძლიან და ეგრე ოღაც თქვენი წამლობა, ღეთის წინააღმდეგობის მოგანილოთ ქვეყნის მოსატყუებლად» და სხვადასხვა.

რასაკვირველია, ამ დღე უმრავლესობის უმეტესობა ახმა ვიამარჯუა, რადგანაც ვა გაცეკვილი ჰქონდა და თითო-ორიოდა შეგვრდებოდა და მკობლად კაცებს ბურთის სწრიდა პირში, ვიდრე ჩვენი თანამემამულე პატივცემული აჯრონობი ბ. ნინიანიშვილი არ მოვიდა და პატივცემულნი და მუქიანი არ დაუწყო წამლობა რამდენსამე ენახს, რათა უფრო ხალხი და მითთან ერთად ის უფრო მოეხმობა და დაერწმუნებინა, რომ ვაზი არის სხვადასხვა სენით ავადმყოფი და ამ ავადმყოფობას აქვს თავისი მოსარჩენი წამალიც, როგორც ციკებს ქინძირი, და რომ ეს წამლობა ღეთის საწყენი და საწინააღმდეგო არაერთი არ არის, პირ-იქით, თუ არ უწამლებენ, ის იქნება ღეთის წინააღმდეგობა, რადგან ენახი სრულად დაუაზრებელი და ღეთის შესაწარავი შედაშუც აღარ მოუვით.

წინა დღე, რასაკვირველია, ბ. ნინიანიშვილის წამლობის შორიდან უცქიროდნენ და დასცილობდნენ, მაგრამ ბ. ნინიანიშვილი არ შეუშინდა იმთა ხარხარსა და დაიწყო და, პირ-იქით, ერთი-ორად მიმტებულის მანეთით შეუდგა თავის წმინდა მოვალეობის შესრულებას და მართლაც სკობდა და იმედი არ გაუტყუებდა. ცოტა ხანს შემდეგ მთელს მიდამო ენახებს მოეგდო მოლოდინი, შემდეგ ისე დააყარა ნაკალი, როგორც პე-შვით შეყრილა. ხოლო იმანაშვილის წამლობა ენახებს ეგრე მიეცარა ვერცერთი ვაზის სენი და როდესაც სხვა ვაზ-შემო ენახებს ფოთლები დაუფრიალდა და დაუწყებდა მიღებოდა და პატრონა შეეცდებოდა მარტულად ცქირი-აღლით ციკნა დაიწყებს, იმ დროს ბ. ნინიანიშვილის ნაწილს ენახებს ლუბრა ფილ ვაჭარბილთი და იმის და არც ერთის ფოთლს ფერია არა ჰქონდა შემოლილი და ფოთლებით დაწარბაკებული მტკიცებრივად ეცარა. შორიდან მაშინ დარწმუნდნენ, რომ წამლობა ღეთის წინააღმდეგობა არ არის, არამედ უმბოდა ყოვლად შეუძლებელი ვაზის არსებობაა. «ო, ზოგი თავდა-ზნებური მაშინვე დაუცურდა, გამოიწერეს ბ. ნინიანიშვილის რჩევით წამლები და საქირა იარაღი და შეუდგნენ თავიანთ ენახების წამლობას, მაგრამ ეს წელს ცოტა გვიან მოუვლდათ (თბილისის ნახევრიდან). საკულოდ, იმედიანად შეუდგნენ ენახის წამლობას მოსავალი უკეთესი მოუვლდა და კახეთში კვლავ გაიხსნა ხმა: «ღეთის წამლობა, ვარ შენი მსმელი გინდ თუ არა აყო, გინდა წაიფილი».

სანაწავ-სათესივ ფრიად უხვად აქვს ამ სოფლებს, ხოლო წელს ჰირნახული ერთობ ცოტა მოუვლდა. წრე-ვანდობა და უსრულებელმა წიქებმა მთლად დაავო ძირს ყინები, ალა და მარცვლი დაუქარაფშუტა. წელს აქ მოლოდინის მესამედლი არ გამო-სდის ჰირნახულს.

ბევრმა თითაც ვაზობა ყინები, რადგანაც ისე იყო დაქარაფშუტებული, რომ დაღუწვის ფასიც არა გამოუვლიდოდა. როგორც ქიხის, ისე ამ ზემო სოფლებსაც ახირებულ მხენ მუშა გულ-ცაკობა ასხია, რომელთაც გასწორებული დაქვის ზამთარ-ზაფხულა ქმარს და ღამე, ამათ გვერდით ამოსდგომა შრომით დაუღალავ დედაკაცობა, რომელიც ყოველს სამუშაოში (გარდა დახვის) მხარ და მარ მიყვება ქმარს. ზოგში კიდევ აქარბებს მამაკაცობას, მაგ. ვაჭობაში. აქაური დღე-ცაკობა საზოგადოდ ხალხით მისდებს ვაჭობას. აქაური დედაკაცი ასობითა და ათასობით ეხივდებიან ყოველსავე სოფლის ნაწარმოებს სი-ნაღში და მამაკაცებზე უფრო მხნე და გამჭრიახად მიჰყავთ საქმე ბაზრობისა. გამჭრიახი და შრომის მოყვარე დედაკაცი არ ერთდება ჯაფას და იმ საზოგადოებას (დაიანა სევაქიორი აღ-ნაღას; როგორც ბაქურციხეა (17 ევრისა). ზოგს სახელით მიაქვს სოფლის წინააღმდეგობა დასასყიდად და მომეტებულს ზურგიით, ისინი დილით დაშინად გავეზარებინან, გაივლიან ჩვიდმეტის ევრის მანძილს, ვაჭილიან, თუ რამ სჭირდებათ ბაზარ ადგილას, იყიდან და შეუღობის, ან ცოტა გვიან ბრუნდებიან შინ და დაუყო-ვნილად შეუდგებიან სოფლის მუშაობას. ვარდა სხვა მუშაობისა, დაუღალავად მუშაობენ ენახში. ბევრჯერ მამაკაცი შრომად სხელსა და თიბ-ვაში მიხებარება, დანარჩენ საქმეებს უსწორად შემუშავებელი ვაზისა შრო-ლიდ დედაკაცობა.

ჯერ მართა გარფ შერემეტოვის ზეარში (პარდანაში) მთელი ზაფხუ-ლი, რაკი ვაზობა დაიწყება, შამო-დგომილი ყოველ ცისმარე მუშა-დღეს ორას დედაკაცობად მუშაობს. თითოეული მათგანი ორ ათასამდის იღებს დღეში.

აქაური გლეხობა ქართლის გლე-ხოზაზე გაცილებით მკიცრული, გა-მჭრიახი და ჩასანალი, მაგრამ განსა-ვრდიელი ეს არის, რომ ამისთანა ბუნებით მემკვიდრე მხარეში ასეთი მხნე და დღე და ღამე მუშაობისაგან მოუღა-ლიდა ხალხი განსაკუთრებულ სილა-რიბეშია ჩაიცინებული. მიხეში ამ-ათის სილატობა, ჩემის აზრით, უნდა იყოს შემდეგი: ა) ვარდა ათასის ბევრისა და უთა-ნასწორად ვაჭობისის სახელმწიფო, ვარდასანაღას, უმეტესი მათგანი დრო-ებითი ვალდებულები გლეხია და, რო-გორც ყოველგან ჩვენს საქართველო-ში, ისე აქაც ბაღონსა და ნაკვეთს შორის დაუსრულებელი წიწვად-გლეჯა და საჩივრია... ბ) უმეტესი ადგილი და მთლად ტყე

საბატონოა. მეტად მაკრებდებოდა აქაური მებადური გლეხ-კაცობას. აქ ყველას კარვად ახსენის შ. მამარტოვილი ამბავი, როდესაც ერთი მებადური თ. ე. — მე დაუხვდა გზა-შარაზე ამ ორის წლის წინად ერთ კარდანახში მებარ-ებრებელს გლეხს, რომელსაც სახე-ლით ორი კონა უწინ მიჰქონდა, დაუწერა კეთილ შეგება: «მე ფინი უთუოდ ჩვენის საგური ტყიდან იქ-ნება გამოტანილი» და მანამ არ მოეშვა გლეხს, სანამ ყველგან სული არ გასტყრა და საიქიოს არ გაისტუმ-რა. ეს ამბავი ზარიანთ მოეფინა აქა-ურობას.

და ე) უმთავრესი მიზეზი სიღნა-ლის მავრის გლეხობის სილატობის არის სიღნაღის ჩარჩო-მონიერა შემოხვევა. ამითგან ხომ მთლად ნაინათი აქვს გა-მოღუფლი აქაურობას. ძნელია შე-ხვდებით იმისთანა გლეხს (გარდა ქი-ხისის), რომ ამ გვარ მოეცაზეს ხელ-ში არა ჰყავდეს დაღუფული. გვაჯიკებთ კრებში ჩამდგარმა მოვაჭურემ არ შეიძლება ერთხელ მა-ინც არ მოასწაროს ვაჭობაში თავის მსგებრელ გლეხს. მოვაჭურე მაშინვე შეათრევს გლეხს ნატაროვში (ისე ტყუილად, თორე არა საქარა, ნა-თლიმამ, ჩვენ შორის ქალაღისა თქმით, ჩაითრევს და ჩამოართმევს თავის გულს საჯერა ენუტუბო-კეთი? გაჭედდეს ქალაღს და მი-ჩინებეს მკორეოდნის ფულს, მაგრამ იმისთანა სარგებლობით კი არ გვე-რისათ, როგორც აქ არის მანეთზე ათი შაურე, ან მანეთზე მანეთი? არა! აქ ისეთი წესი აქვთ შემოღებული, რომ მანეთზე ათი შაურედან, ოცმანეთ-ათასის უნდა გამოართავს სარგებლობა. ის როგორცაა.

მოვაჭურე აძლევს თითო თუმანს, ან თუ ვაჭარი თამბუქ მანეთის თი-თი სახალუნე (მე ჩაფა) ღვინოში და იკეთება, ღვინო, რომელიც ვაჭივდებ-და სახალუნე არა ნაკლებ ათის თუმ-ნისა და ხან ოც თუმანადც პარობა დახვრის ხოლმე ოთხი-ათუთის წლით შესაბრებობით ამ ნაირად: ...ამა-დაამ წელსა და თოფისა მე აქ-და-ქმე მსობრებს გლეხს... მოგეფილ შე... ასაჭურებს სახალუნე ღვინო რვა-ჯერ თუმანად, რომელიც ამ თოფით მოიჭერს მო-ველე ვარ მსობრეული ათი სახალუნე ღვინო ჩაგაბარო... ხუთის წლის განმავლობაში ჩემის საუბარის ვინმეგაგან (მოგეფილ) შევიტოვო ქაღირე კარგად, როგორც ორი და სამი კაცი მოიჭერს... რასაც დახსნას, სულ თუმან, ასაჭურებს, გვერუ-ნით, მე არა მიქვს ერთის ევრისაგან მოგლეფის ნება ჩემს სასარგებლოდ. და-გობარ დარწმუნე, გაცივებში მჭვერი, დაგაეფილ და დაგაეფილ. და თუ ამ წლის (ხუთის წლის) განმავლობაში არ დავსე-ჩემს ვინში ათი სახალუნე ღვინო, მაშინ სა-ხალუნეში ათათი (ან თხუთმეტ-ათხუთმეტი) თუმანი გადაგისხდ და სხვა.

აქვე ართმევენ მეორე ქალაღს უფრო ღირის ვაჭიანობას, ვინცობაა ერთი რამ დააკლოს შემუშავებას ან ერთი მტყენი მოჰგლეჯოს გლეხმა და სხვა ამ ქალაღით იმის ყოველ დღე შემოღლი დავის აშლა და გლეხის დაღუბა. ამ გვარის პირობებით ეცე-რის, როდესაც ოც თუმანად ღვინო-ში თუმანს აძლევს მოვაჭურე, მაგრამ რომ ამ პირობას დასაყრდენობად, კიდევ ჯანი ვაჭარდეს! საქმე ის არის, რომ ხშირად ათის სახალუნის მავიერ-ობასა და ოც-და-ათს სახალუნეს ახვე-რებებს და უმდებრები გლეხი კიდევ ვერ იხსნის იმათის ბრკალდებდგან თავს.

«დემეტრე» პირით გლეხების საჩი-ვრია: ვაჭარო, ნუ ხარ ბოროტი, დაჯექი მეგ შენს ჰქრქმას; გუყო, რად ვაინო გასხადე ატგმინათ შენ ამ თ წელსა... გყო, რა გინდა, რას მეფინ, ხომ მოგე შენი ასა? მიაღე თავნი და გასნი? — განს თუ დასასმასა... მაგრამ კვლავ რომ მოგეცი, ჩავგანსადე სულსა, მეორედ რადაზე მართე, რადაზე მიჭერ უვლდა?!

შემოქმედებ ნათლათ? რადაზე დაჭმე მირინა? ჩემს სახლ-გარი გაგახდა სადა შეროს-სადირინა? მე უსწავლად ჩამიგდე, სულმა დაჭირე, მეგავე, ბოჭაყალბებით სახლ-გარი ამიავსე, გაგანქალაქა?!

თუმანში ათი თუმანი აქი მათქვლივე წველო! მეორედ რადას მადკუბ, ჭირათა შემიჭველო?!

უცხოეთი

ინგლისი. დიდ-ძალი საჩუქრები მი-ულით გლადსტონსა და იმის ცოლს იმის ვაშო, რომ ამ ბედნიერმა ცოლ-ქმარმა ელზაბეზს ვაღიბა-დეს ესრედ-წოდებული ოქროს ქა-რწილი, ანუ მე-ნს წელიწადით თავიანთ ასულ-ქმარისა. არც ერთ-ხელ წინად ცოლთ თანაგრძობი-თა და სიყვარულით არ მიჰგებნა ინგლისის ერი და საზოგადოება დი-დებულს ორატორს, შეუღლებულს მი-ნისტრს და მრისანვე მეთაურს მთა-ვრობის მოწინააღმდეგეებისასა, ამბოძს ერთი ბელგიური ვაჭიტი. ქვეყანას რომ იმის აზრები და შეზღუდობა არა სწამდეს, მაინც მისი ხნიერობა აკვირებებს, მისი სიკაცობითი დასე-ჯან-სილად, მისი ენაწილით გუ-ლი, რომელიც უთარ-წავლის წლოვა-ნებს და უშინარად შესტკირის სიყ-ვლილს. იმავ 1839 წელს, როცა ეი-ლიამ გლადსტონმა იქარწინა, ვჯარი-დაიწერეს ავრეთეფ ღორბედა პალმენ-ტონმა და დიზრაციონ. ესენი მიოცეა-ლენ და გლადსტონი ვჯერ კიდევ კარ-ვად პარის და სრულიად არა დაკლებ-ნიარა ამის გენიოსობას, რომელიც ვჯერ კიდევ თავს იჩენს ლიტერატუ-რასა და პოლიტიკაში, ფილოსოფიისა და ისტორიაში, ერთხელ რაღაზედაც ასე უფასულად გლადსტონმა ერთს მწე-რალს: — დიად, საბუთი მაქვს, რომ ვჯერ კიდევ სიკაცსულ ვინდობო. მე მარ-ტო სი-კი არ მინდა, რომ ირლან-დის თავისუფლებას მოეცნო, იმა-საც მინდა მოეცნო, რომ დავეუ-კლო ჩემს თანამემამულეებს, რომ-ელი ერთობაა ჰომიროსისა და ჰე-ლიოს ალტისის ღეთის-მეტყველებმა.

ამ ორმოც-და-ათი წელიწადში გლად-სტონის ცოლი თავის ქმარისთვის ჩუ-მი, წყნარი, უჩინარი, მაგრამ ძვირ-ფასი თანამშრომელი იყო; ცოლმა შეითვისა ყოველი აზრი ქმარისა

თავისი შეიდა შეილი იმ-ს სიყვარულ-სა და პატივისცემაში აღზარდა იმ თავიანთი, როცა სხვა ყმაწვილინი ცოლ-ქმარნი ერთმანეთს არა ჰპო-რდებინან, ვალდებულის ცოლი იძულებ-ული იყო დაუჩინებლად ატგნა მარტობა და დანობა, როგორც სტაცედა ქმარს დაუნდებელი თავ-მოყვარება საპოლიტიკო ფილანტ-რობისა და პატივით — ორატორისა პარლამენტში სამოქმედოდ და ღამ-ღამობით ვაჭარბეულის კამათობა მსგე-ლოზისათვის, თუ ირლანდის განთა-ვისუფლების საქმე, ან ბოლშევიზმის მდგომარეობა არ გაიტაცებოთ, პო-მირიოსისა და დატეს კითხვა არ აძლიდა ერთს წუთს. ცოლ-ქმარნი ძალის საილიობისასა ჰმანებდნენ ხოლმე ერთმანეთს, მაგრამ მა-შინაც, თუ ქმარს გონება ფიქრში იყო ვართული, ან საპოლიტიკო სიტყვის წარმოთქმა აწუხებდა, ევრის ღამადაც კიდევ ერთმანეთში. დიდი ხანი არ არის მას აქეთ, რომ ერთი მაღლის საზოგადოების ქალი, კარ-გი ნაწილი და მეგობარი გლადსტო-ნისა, ვაჭკირდა, როცა გლადსტონ-ის მეთულად მეტად მზიარული ნა-ინე იცინოდა და მზიარულიობა თორ-მე გლადსტონის ცოლი, რომ იმის ცვივნობა ვასათოვარი ენაწილი ქალითა.

— მივირს, ავრე რამ ვაგამზი-რულიათა, ჰქითხა მეგობარმა ქალმა გლადსტონის მოხეტეულის მეთუ-ლეს. — ჩემო ძვირფასო, თქვენ არ იცით, რა სიხარული მაქვს დღეს... დღეს ენახე ჩემს ქმარსა და მთელს სალა-მოს ერთად ვილაპარაკებთ. დღეს ჩვენ ორთავენი სადილად ვიქვებით აბერლინის ქალთან. გლადსტონის ცოლს უნარება, რომ აბერლინის ქალი სადილად ერთად დაგესხამ მე და ჩემს ქმარსაო.

ხშირად უნახავს გლადსტონს თავის სტოლზე, რომ ვილასაც უცნო-ბის ხელით ამოუწერია წიგნივინად იმისთვის საქირა აღვირბი და სხვა და სხვა ცნობანი; თუმცა კი, საკვირ-ველი ესა ყოფილა, რომ არავისთვის არა უთქვამს არა, ან ეს მომიხბადეთ, ან გავაო; ხშირად ვაგუგა ვაჭუტობ-დამ, რომ იმის ცოლი თავსმჯღა-და თავს ქმარის აზრი წარმოუტყობს და ვაჭუტელებია; რათა იმის ქმარს უფრო ვაღვივებოდა მერე საქმე-ამავდროს იმის კეთილი ანგლოზი-ში ისე ახებრებდა თუმცა, რომ სრუ-ლიად არ აწუხებდა თუმცა ოჯახის სა-ქმეებით; ათის გვარის საოჯახო ზურუნ-ვად პარის და სრულიად არა დაკლებ-ნიარა ამის გენიოსობას, რომელიც ვჯერ კიდევ თავს იჩენს ლიტერატუ-რასა და პოლიტიკაში, ფილოსოფიისა და ისტორიაში, ერთხელ რაღაზედაც ასე უფასულად გლადსტონმა ერთს მწე-რალს: — დიად, საბუთი მაქვს, რომ ვჯერ კიდევ სიკაცსულ ვინდობო. მე მარ-ტო სი-კი არ მინდა, რომ ირლან-დის თავისუფლებას მოეცნო, იმა-საც მინდა მოეცნო, რომ დავეუ-კლო ჩემს თანამემამულეებს, რომ-ელი ერთობაა ჰომიროსისა და ჰე-ლიოს ალტისის ღეთის-მეტყველებმა.

სამუხარბელო. ამ დღეებში სენის დეპარტამენტის საჩუქრებელი კომი-ტეტს ერთ-ხელად შეუწერებია, რომ არჩევანზე ვლოკე ვამოვდეს კან-დალდად. ნამთავარ — მინისტრალსაც

